

NEMZETKÖZI RENDÉSZETI FIGYELŐ

Nemzetközi Rendészeti Figyelő XVI. International Law Enforcement Observer XVI

Németh Ágota

Dr., r. alezredes, tanársegéd
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
nemeth.agota@uni-nke.hu

Sümegh Attila

Dr., doktorandusz
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Doktori Iskola
sumegh.attila@stud.uni-nke.hu

Vörös Aura

Dr., doktorandusz
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Doktori Iskola
voros.aura@uni-nke.hu

Németh Ágota

A mesterséges intelligencia használatának következményei és korlátai a büntető igazságszolgáltatásban, Németországban

A németországi Kriminalpolitsche Zeitschrift-ben találkoztam Prof. Dr. Carsten Momsen (2023) tanulmányával. Az abban foglaltak szinte minden országban aktuálisak, hiszen szerte a világon a kutatások központi témája a mesterséges intelligencia (MI). Egyre többen vizsgálják azt is, hogy a bűnüldözés, az igazságszolgáltatás területén milyen mértékben és módon, milyen jogi korlátokkal számolva lehet alkalmazni.

A tanulmány a bevezetésben leszögezi, hogy a globális bűnüldözésben a Big Data elemzés még mindig nagyobb szerepet játszik, mint az MI, amennyiben az túlmutat a különböző adatfolyamok gyűjtésén és elemzésén. Fordított a helyzet, ha a fenyegetettség-előrejelzést nézzük. Itt egyre gyakrabban alkalmazzák

A szerzők a kéziratot magyar nyelven nyújtották be. Benyújtás: 2025. 01. 06. Átdolgozás: 2025. 01. 12.
Elfogadás: 2025. 01. 14.

az MI-t, különösen a prediktív rendészet területén, ahol a retrográd elemzésen túlmenően valós előrejelzéseket készítenek, és így előre meghatározzák az emberi döntéseket.

A cikk írója szerint az MI használatának néhány központi potenciális veszélye, mint például a folyamatok megértésének, az átláthatóságnak, az egyéni méltányosságnak a hiánya, a meglévő egyenlőtlenségek előmozdítása és megerősítése, az értékelés elmaradása a bűnüldözés területén súlyos félreértelmezésekhez és téves ítéletekhez vezethetnek. A torzítás az MI által végzett elemzési folyamaton kívül is felmerülhet, különösen az adatfeldolgozás tervezésében, folyamatában és értékelésében résztvevőknél is. Az MI növelheti a hibák hatását, vagy megnehezítheti azok észlelését, mint például az ártatlan emberek megfigyelését és üldözését, vagy olyan elemi elvek megsértését, mint az ártatlanság vétele. Ezen folyamatok a német büntetőeljárás központi területein is változásokat eredményezhetnek.

További változás a profitorientált magánintézmények fokozott bevonása a büntető igazságszolgáltatásba. A magánvádlok és a magángyanúsítottak vagy vádlottak közötti viszonyban az alapvető jogok csak korlátozottan érvényesülnek. Ez ugyanakkor gyengíti az alanyi jogok alapjogi biztosítékait, különösen a vádlott büntetőeljárásban betöltött helyzetét. Az állampolgárok így már nemcsak az állammal állnak szemben, hanem az állami hatalom és a magán (de facto vagy szerződéses) hatalom átláthatatlan keverékével is. Emellett a magánszereplők struktúrája, a nemzeti hatóságok közötti, sőt az EU-n belüli növekvő adatsere miatt a személyiségi jogok védelmének számos kérdése nemzetközi komponenst kap. A nemzeti adatvédelmi törvények mellett ezért a nemzetközi adatvédelmi előírások és megállapodások is befolyást nyernek a bűnüldözésre. Ez pedig a büntetőeljárás privatizációja, nemzetközivé tétele felé mutat.

Felvetődik az emberi jogok, eljárási jogok új architektúrájának kialakítása is. Nemzetközi struktúrájukból adódóan itt az emberi jogok kerülnek a fókuszba. Az emberi jogokkal a magánszemélyekkel (cégekkel) szemben is foglalkozni kell, ha a kormány hatalmi struktúrájának elválaszthatatlan részévé válnak, vagy maguk is közhatalomként lépnek fel olyan állampolgárokkal szemben, akik valójában hierarchikusan alárendeltek. Ez részben az alapvető jogok – például a magánélethez való jog – mérsékelt átalakításához vezet.

Az MI algoritmusokon alapul, amit általában úgy írnak körül, mint jól definiált, számítógéppel megvalósítható utasítások véges sorozatát, amelyek jellemzően egy problémaosztály megoldására, vagy egy számítás elvégzésére szolgálnak. Az algoritmusok mindig egyediek, és specifikációként használatosak számítási, adatfeldolgozási, automatizált érvelés és egyéb feladatok elvégzéséhez. Kulcsfontosságú azt is szem előtt tartani, hogy az algoritmus megkülönböztető

adatokkal/információkkal működik, és főleg a legnagyobb számú alpra orientálódik. Végül, de nem utolsósorban figyelembe kell venni a kontextust is. Különösen az elkövetők besorolásának területén nagy a veszélye annak, hogy az elfogult kiválasztási kritériumok torzítanak.

Az algoritmusok használatának egyik legproblémásabb, de releváns területe a büntető igazságszolgáltatásban a próbaidőre, a feltételes szabadon bocsátásra vonatkozó előrejelzés, ahol a kockázati számok nagyon hasonlítanak a prediktív rendészetre. Az előrejelzések pontosságát nehéz meghatározni, annak ellenére, hogy széles körben elterjedtek. A legnyilvánvalóbb akadály az, hogy túl kevés előrejelzési eljárást értékelték empirikusan. A statisztika és a számítástechnika közelmúltbeli fejlődése új mércét állít fel a prediktív pontosság téren. Függetlenül attól, hogy a büntető igazságszolgáltatás múltbeli teljesítménye mennyire kockáztatta az előrejelzéseket, most sokkal jobb előrejelzések készíthetők. Ez azonban ismét magában foglalja a magánélethez való viszonyt, különösen, ha a feltételes előrejelzéseken kívül az ártatlanság védelmének védelme alatt álló adatok forognak kockán.

A magánszereplők részvétele is kiemelt szerepet tölt be az algoritmusokra alapuló nyomozati munkában. Az ő adatfeldolgozásuknak releváns szempontja, hogy nem hagyományos jogcímetzetei az alapvető vagy állampolgári jogoknak, és formális kötelezettségük sincs e jogok védelmére. A legtöbb „prediktív rendészeti” eszközt nem arra használják, hogy az eredeti algoritmustervezés alapján konkrét bűncselekményeket előre jelezzenek, hanem a címzettek, ügyfelek vagy szavazók meghatározott csoportjaira összpontosítanak. A hozzáadott értéket a vállalatok számára nemcsak a nyers adatok pusztá gyűjtése hozza létre, hanem a megszerzett tudás utólagos feldolgozása, értékesítése is.

Az adathalmaz-elemzés formálja a kortárs rendészetet: a mintaalapú algoritmusokat jelenleg elsősorban arra használják, hogy bizonyos térbeli kritériumok alapján előre jelezzék a bűncselekmények elkövetésének valószínűségét. Ha hozzáadjuk a DNS-elemzést, DNS-fenotipizálást, akkor nyilvánvalóvá válik a zökkenőmentes átmenet a bűnüldözésre. A prediktív kritériumok egyaránt alkalmasak az elkövetői profilalkotásra. Ugyanakkor az ezzel járó redundanciák nyilvánvalóak: ha ugyanazokat az adatokat azonos módszerekkel és kritériumokkal értékelnék, fennállna bizonyos veszélye annak, hogy a jövőben elkövetett bűncselekményekre gyanúsítottakat generálnak saját maguk számára, és a későbbiekben automatikusan felelősségre vonják őket, mint lehetséges elkövetőket.

A Big Data MI által támogatott elemzés további alkotmányos kérdéseket is felvet a német jogban. Lehetővé teszi például az emberek valós idejű és elméletileg szinte teljes monitorozását, például videokamerák és okostelefon-adatok segítségével kommunikációs és helyinformációkkal. Az ember által generált

adatok azonban nem csupán a jelenről vagy a múltból nyújthatnak információt. A múltbeli viselkedés és a statisztikai valószínűségek korrelációja révén a Big Data megjósolhatja a jövőbeli viselkedést, vagy megbecsülheti a helyek veszélyességét, például bizonyos területeken a lakásbetörések valószínűségét. Így a büntetőjogi megfontolás szempontjából két folyamat válik relevánssá: egyrészt az adatgyűjtés, másrészt az összegyűjtött adatok büntetőeljárás célú felhasználása.

A rendőri munka már az adatgyűjtés során ütközhet az ártatlanság védelmével. Az ártatlanság védelmének korlátozása kezdetben fennáll, ha nem tartják be az arányosságot. Ez különösen akkor fordulhat elő, ha a gyanútlan személyekre vonatkozó adatokhoz túl széles körben és túl intenzíven férnek hozzá, hogy elemzésre alkalmas adatmennyiséget kapjanak. A Big Data alapján hozott intézkedések arányosságát felül kell vizsgálni. Ez nagyobb mértékben érvényes az MI által támogatott adatelemzés esetén, mivel a gyanús és nem gyanús állampolgárok adatait válogatás nélkül használják fel. Ennyiben az ártatlanság védelme valóban módosul ezen a szinten, mivel az adatgyűjtés és -elemzés már valódi nyomozati intézkedés, amely meghatározott kritériumok szerint embercsoportokat céloz meg és szemben áll az egyéni bűnösség elvével.

A büntetőeljárás keretében hozott intézkedések esetén az alapvető jogok ütközése áll fenn például a német alkotmányban szabványosított távközlési titoktartással, vagy a szabadsághoz való alapvető joggal. A Szövetségi Alkotmánybíróság szerint a személy legközelebbi szférájába, a magánélet intim szférájába való beavatkozás nem megengedett. Ez az álláspont magában foglalja a teljes megfigyelés tilalmát is, mivel ez önmagában a személyiségi jog alapterületébe való beavatkozást jelentene. Másrészt a rendőrség korlátlan hozzáféréssel rendelkezik a legkülönbözőbb területekhez, például a nyíltan elérhető közösségimédia-tevékenységekhez. Ez egy olyan köztes területet hoz létre, ahol az alapterületi információk viszonylag könnyen hozzáférhetőek, és akár – bár más céllal – elérhetővé is tehetik azokat a hozzáférésre jogosultak legalább egy korlátozott csoportja számára. A köztes területen belül az arányosság követelménye érvényes.

A valószínűsíthető veszélyek és fenyegetések egyénre szabására vonatkozó, ugyanazon kritériumok alkalmazása ahhoz vezethet, hogy a bűnügyi nyomozás során az ártatlanság védelmét felülírja a feltételezett gyanúnak bizonyos csoportok tagjaira vagy egyénekre történő rávetítése. Ez különösen a feltételezett gyanú és a nyomozás közötti arányosság problémájához vezethet. Ezen a területen, mivel az adatelemzés óhatatlanul a teljesen gyanútlan személyekre is kiterjed, az ártatlanság védelme egyfajta bűnösség védelmévé válik, pontosabban a helyébe lépő prognózis bizonyos körülmények között az ellenkezőjét is legitimálja, az alapvető jogok megengedhetetlen megsértését.

Az ártatlanság vélelmével való ütközések elsősorban az adatok statisztikai valószínűségű méréséből fakadnak. Mivel prediktív előrejelzés alapján a rendőrség a bűncselekmény elkövetése előtt beavatkozik, ártatlan emberek válhatnak a megelőző rendőri intézkedések célpontjává, még akkor is, ha soha nem állt szándékukban bűncselekményt elkövetni. Ez oda vezethet, hogy bizonyos népességcsoportokat gyakrabban tekintenek gyanúsaknak, mint másokat, azaz diszkriminálnak.

A fentiek értelmében a Big Data és az MI használata feloldja a bűnösség hagyományos büntetőjogi fogalmait és kategóriáit. Mint ilyen, ez eleve nem érv a modern technikák büntetőeljárás során történő alkalmazása ellen. Továbbra is meghatározó, hogy bizonyos küszöbértékeket el kell érni a bűnügyi nyomozásban annak érdekében, hogy legitimálják azokat a nyomozási intézkedéseket, amelyek esetenként intenzíven sértik a vádlottak személyiségi és állampolgári jogait. E tekintetben célszerű továbbra is a differenciált és kidolgozott gyanúsítási és vádlotti fogalmakat alkalmazni, és azok lényegi tartalmát a korszerű nyomozási módszerekbe átültetni.

Központi jelentőségű az is, hogy a bűnüldözésben alkalmazott MI le tudja-e fordítani a méltányosság kategóriáját. Mivel magát a méltányosságot nem lehet bináris struktúrában definiálni, hanem csak etikai vagy filozófiai módokon, a megfelelő analitikai eszközök fejlesztőinek olyan haszonelvű módon kell gondolkodniuk, amely túlmutat a méltányosság elvont fogalmain, és a világosan meghatározott eredménycélokra összpontosít. Ehhez esetalapú megközelítésre van szükség.

Az MI legnagyobb paradigmája a bűnüldözésben a következőképpen jellemezhető: a rendszer azon képessége, hogy helyesen értelmezze a külső adatokat, tanuljon ezekből az adatokból, és ezt a tanulást rugalmas adaptáción keresztül konkrét célok és feladatok elérésére használja fel. Ebben a döntéshozói funkciójában úgy tűnik, hogy az MI hoz döntéseket emberi egyed helyett. Ez koncepcióban lehetővé teszi a MI számára, hogy döntéseket hozzon más emberekkel szemben, vagy beavatkozzon az emberi döntéshozatali folyamatokba.

Hogyan fogják használni az MI-t? Miután elértük azt a pontot, ahol a döntéseket nem emberi döntéshozók (azaz gépek) hozzák meg, összpontosíthatunk az algoritmus tervezésére, valamint a tanulási adatok és alapinformációk kiválasztására és összeállítására. Tekintettel arra, hogy a büntető igazságszolgáltatásban még nem jutottunk el ideig, ezért továbbra is az emberi döntéshozók a döntéshozatal fontos részét képezik. Ezért az emberi MI előkészítése, a nem emberi döntés-előkészítés (MI) és az emberi döntéshozatal közötti kölcsönhatás adja az elemzés keretét, ezért nincs pontos különbségtétel a „mesterséges intelligencia” és az egyéb adatvezérelt döntéshozatal között.

A kétes döntéseket nem lehet bináris struktúrában feltérképezni, a visszaesés előrejelzése is aligha lehetséges alkotmányos módon. Ennek megfelelően az MI egyelőre csak a büntetőeljárás területén használható az emberi döntéshozatali folyamatok keresztellenőrzésére. A büntetőjogi határozatok teljes áthelyezése, vagy az emberi döntések mesterséges intelligencia alapú döntéshozatali rendszerekkel való felváltása nagy valószínűséggel alkotmányellenes lenne német viszonylatban.

Ahhoz, hogy a technológiákat felelősségteljesen használni lehessen, új, összehangolt intézményrendszer kialakítására van szükség a büntetőeljárásban az egyes jogi helyzetek védelmére. Nemzetközi struktúrájukból adódóan itt az emberi jogok kerülnek a fókuszba. A klasszikus formában megfogalmazott emberi jogokat a digitalizált környezetben való életkörülményekhez kell igazítani, újragondolni, hogy az eredetileg hozzájuk kapcsolódó elképzelések érvényesek maradjanak a digitális állampolgárság intézményének bevezetése után is.

Sümegh Attila

A terrorizmus elleni küzdelemre irányuló orosz és nemzetközi jogszabályok és a modernizálásuk lehetőségei

A cikk ([Manuhin, 2023](#)) a terrorizmus elleni küzdelemre vonatkozó modern orosz és nemzetközi jogszabályokat elemzi. Számba veszi az Orosz Föderáció és a nemzetközi közösség bűnüldöző szerveinek általános tevékenységi irányait. Először az Orosz Föderáció szabályozását tekinti át.

Megkülönbözteti a konceptuális vagy ideológiai jogi aktusokat, amelyek azonosítják és rendszerezik az alapvető gondolatokat és stratégiákat alakítanak ki, a szabályozás alsóbb szintjeitől, ahol kialakított koncepció konkrét jogszabályokban jelenik meg.

Az Orosz Föderációban 2009. október 5-én jóváhagyták a terrorizmus elleni küzdelem koncepcióját. Ennek 10. cikke tükrözi a koncepció alapvető célját – az egyének, a társadalom és az állam védelmét a terrorista cselekményekkel és a terrorizmus egyéb megnyilvánulásaival szemben.

A 12. cikk a küzdelem három kiemelt területét határozza meg:

- a megelőzést,
- a terrorizmussal szembeni küzdelmet, és
- a következmények enyhítését és felszámolását.

A terrorizmus elleni megelőző program is három területre oszlik:

- a terrorizmus ideológiája elleni küzdelem rendszerének létrehozása,
- a potenciális célpontok védelmét célzó jogi, szervezeti, operatív, igazgatási, biztonsági, katonai és technikai védelem kialakítása, továbbá
- a közigazgatási és jogi szabályozóknak való megfelelés ellenőrzésének megerősítése.

A terrorizmussal szembeni küzdelem nem kerül részletezésre, fő figyelmet a hatékonyság növelésére fordítja a dokumentum, míg a harmadik részben, a következmények enyhítésére, felszámolására sajátos tevékenységi területet határoz meg a jogalkotó.

Kritikaként megjegyzi a szerző, egyetért azzal a terrorizmus elleni koncepcióval szemben megfogalmazott állásponttal, hogy hiányzik belőle az alapvető gondolatok koherens rendszere és struktúrája, szemben a 2020 májusában elnöki rendelettel kiadott szélsőségek elleni küzdelemről szóló 2025-ig tartó stratégiával.

Ez a stratégia a terrorizmus és a szélsőségek között a következő összefüggést állapítja meg: *„A modern társadalmi-politikai körülmények között a szélsőségeség radikális megnyilvánulása a terrorizmus, ami ellenséges ideológián alapul. A terrorizmus veszélye mindaddig fennáll, amíg vannak források és csatornák a szélsőséges ideológiák terjesztésére.”*

Elemezve a szöveget, arra a megállapításra jut, hogy a jogalkotó által használt terrorizmus-fogalom szűkebb, mint a szélsőségeség fogalma, noha az ilyen ideológia lehet a terrorizmus alapja.

Összevetve az embertelen ideológiákkal szembeni fellépést elhatározó stratégiát a terrorizmus elleni küzdelem koncepciójával, megállapítja, hogy utóbbiban a támadó elméletek fogalmát rokonértelemben használják a terrorizmussal, és emiatt még a tudósok körében is az a vélemény alakult ki, hogy ezek hasonló fogalmak.

Ezzel szemben azt a véleményt osztja, hogy a terrorizmus elleni küzdelem fő gondolata nem a védelmi funkcióból kell álljon, ahogy azt a jogalkotó gondolja, hanem egy támadó, aktívabb válaszból.

Az állami szervek terrorizmusellenes tevékenységét szabályozó joganyag második szintje a normatív jogi aktusoknak az a köre, amik konkretizálják a terrorizmus ellenes koncepcióban lefektetett elképzeléseket. Ilyen jogforrás a terrorizmus elleni küzdelemről szóló 2006. évi 35. számú szövetségi törvény. E törvény rendelkezései biztosítják a szükséges terminológiai alapot, meghatározzák a társadalmi kapcsolatok és jelenségek e területre vonatkozó alapfogalmait.

Az említett normatív joganyagon kívül érdemes figyelembe venni az Oroszországi Föderációban 2018-ban jóváhagyott 2019–2023 közötti időszakra vonatkozó

terrorizmus ideológiája elleni küzdelem átfogó tervét. A szerző úgy ítéli meg, hogy nem teljesen helyénvaló a terrorizmus elleni megelőző intézkedéseket prioritásként kezelni, tekintettel a terrorista cselekménynek minősített bűncselekmények számának növekedésére, a megváltozott politikai helyzetre és a nemzetközi terrorista szervezetek aktivizálódására. A cikk sürgeti, hogy a jövőben az Orosz Föderációban a megelőzés helyett a terrorizmus elleni támadó stratégiát kellene erősíteni.

A jogszabályok elemzését követően levonja a következtetést, hogy jelenleg nincs teljes jogforrási rendszer, amely szabályozná a területet. Ez azért alakult ki így, mert a jogszabályok hosszú időintervallumban jelentek meg, az alapvető jogi aktusok nem rögzítették az alapfogalmakat, a terrorizmus elleni küzdelem koncepciójában tükröződő világos és határozott célokat.

Az Orosz Föderáció távol-keleti pozíciójának megerősödésével az iszlám nemzetközi terrorszervezetek fokozták oroszországi tevékenységüket. Ezt több büntetőjogi szabálmódosítást eredményezett, és jelenleg is folynak kutatások további bűncselekmények minősítésének megváltoztatására. Az Igazságügyi Minisztérium feladata az egyesületek és egyéb szervezetek jegyzékének vezetése, amelybe beletartozik azon szervezetek nyilvántartása is, amelyeket terrorista szervezetként tartanak nyilván.

A nemzetközi jogi környezetből a nemzetközi jogi együttműködés alapjait megeremtő szabályokat tekinti át. Elsőként a terrorizmus finanszírozása elleni küzdelemről szóló nemzetközi egyezményt említi, amelyet a modern Oroszország ratifikált, és 2002-ben lépett hatályba. Ez megköveteli, hogy a terrorista tevékenység finanszírozását bűncselekménynek minősítsék.

Hivatkozik a FATF (Pénzügyi Akció Munkacsoport, a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozásának módját kutatja, globális szabványokat hirdet a kockázatok csökkentése érdekében, és felméri, hogy az országok tesznek-e hatékony lépéseket – szerz.) ajánlásokra is, amely végrehajtását az ENSZ Biztonsági Tanácsa 1617 (2005) sz. határozat is megköveteli.¹

Felsorolja továbbá azokat a nemzetközi egyezményeket, amelyeket az Orosz Föderáció Legfelsőbb Bírósága a terrorcselekményekkel kapcsolatos büntetőügyekben folytatott igazságszolgáltatási gyakorlat egyes kérdéseiről szóló határozata az oroszországi terrorizmus elleni küzdelem alapjainak tekint.

A nemzetközi terrorizmus elleni együttműködés fontos problémájának azokat az eseteket látja, amikor terrorcselekmény elkövetése miatt felelősségre vonni kívánt személyt más fogva tartó ország politikai üldöztetésre hivatkozva nem

1 Megjegyzés: A FATF 2023. február 24-i nyilatkozatában határozottan elítélte az Orosz Föderáció Ukrajna elleni agressziós háborúját, egyben felfüggesztette FATF tagságát.

ad ki az Orosz Föderációnak. Ezeknek a helyzeteknek a megoldását újabb nemzetközi megállapodások megkötésével látja orvosolhatónak.

A tanulmány az Ukrajnával szemben indított háború megkezdését követően született, de nem érinti azokat a gyakorlati problémákat, amelyeket Oroszország elszigetelődése (lásd a FATF tagság felfüggesztése) és a más országokkal szembeni bizalmatlanság (a moszkvai terrortámadásra történt figyelmeztetéssel kapcsolatos ellentmondásos hírek) okoz a terrorizmus elleni küzdelemben.

Vörös Aura

A büntetőjog céljai és funkciói című cikkről

Andrew Cornford cikke (2023) a büntetőjog céljairól és feladatairól szól. A két fogalom csapdát rejt: a távlatos célok gyakran feloldhatatlan ellentmondásba kerülnek a mindennapi feladatokkal. A szerző álláspontja szerint ez a konfliktus nyomta rá bélyegét a közelmúlt vitáira. A hagyományos büntetőjogi elmélet, ahogy azt egyre többen állítják, rosszul közelíti meg értelmezésüket: tévedései eltorzítják a büntetőjog legitimitásáról és gyakorlati alkalmazásáról alkotott képünket. Két iskola látszik kibontakozni: az egyik oldalon a konzervatív tábor, amely a megsértett jogrendet helyreállító büntetésre helyezi a hangsúlyt, s másik póluson a kritikai felfogás, ami a humanista értékrendet, a társadalomvédelmet és a helyreállítást hangsúlyozza.

Ahhoz, hogy megítélhessük ezeket az állításokat, tudnunk szükséges, mit kell a büntetőjog céljának és ugyanakkor társadalmi rendeltetésének, tényleges funkciójának tekinteni. Sajnos azonban a vita nehezen értékelhető, mivel továbbra sem világos, hogy miként teremthető harmónia a nemes célok és a büntetőjog mindennapokban megvalósuló, tényleges gyakorlata között. A cikk lényege, hogy először is megvizsgálja, mit jelenthetnek ezek az egymással versengő állítások, egyfelől a büntetőjog céljainak kijelölésében, másfelől pedig gyakorlati alkalmazásban. Kibontakozik a büntetőjog háromféle megközelítése: először az, ami igazolja a büntetőjogi represszió szükségességét; másodszer az, hogy érzékelhető ellentmondás van a humánumból vezérelt nemes célok és azok tényleges megvalósulása között; harmadszor az, hogy a különböző értelmezések között akkor teremthető harmónia, ha az eltérő felfogások az eddigieknél gazdagabb és nyitottabb gondolatissággal közelítenek az alapproblémához: lehetséges-e a büntetőjogban a hasznosság, a hatékony társadalomvédelem és az emberség egyidejű érvényesítése? A cikk szerzője állítja, hogy a büntetőjognak

az azonosított értelmezések mindegyikére szüksége van, és ez messze több tényező, mint amennyit a vitában részt vevő két tábor, a konzervatívok és velük szemben a kritikai irányzat mindeddig figyelembe vett.

A publikáció első része a jelenlegi büntetőjog körüli vitákat fejti ki kellő részletességgel. Sok kortárs szerző számos meghatározást kínál a büntetőjog céljairól és funkcióiról, amelyeket két nagy csoportra oszthatunk: a hagyományos büntetőjogi teoretikusok és a kritikusai által kínáltakra. A különbség a csoportok között nem egyértelmű, de vannak alapvető különbségek a két csoporton belül, valamint a két véleménykör között is. A kortárs vita fejlődésének megértéséhez azonban a hagyományos és a kritikus nézőpontok megkülönböztetése hasznos kiindulópontot jelent. A büntetőjog funkcióinak klasszikus megközelítése általában a következő pontokra összpontosít. Először is, a büntetőjog tiltja azt a magatartást, amit jogellenesnek nyilvánít. Másodszor, megfelelő választ ad a tilalom megsértőjének. Ami a legfontosabb: a vétkes elítélése és megbüntetése. Egyesek azt is hozzátennék, hogy a büntetőjog a megtorló igazságszolgáltatást szolgálja azáltal, hogy biztosítja a jogsértők megbüntetését. Mindehhez szorosan kapcsolódik az eljárás, amelyen keresztül a bűnösség igazolást nyer. Többen felvetik, hogy a büntetőjognak megelőző funkciója is van. Még ha a büntetéssel való visszatartás a büntetőjog elsődleges célja, a magatartás megtiltása és a jogsértők elítélése minden bizonnyal része valamilyen általánosabb elrettentésnek, ami része szinte valamennyi társadalmi kultúrának.

E konvencionális nézetek kritikusai ezzel szemben azzal érvelnek, hogy a büntetőjog elsődleges célját vagy funkcióját másként kell értelmezni. Először is Lindsay Farmer amellett szól, hogy a modern büntetőjog célja a polgári rend biztosítása, azaz az elvárások stabilitását garantáló normák és társadalmi viszonyok, amelyeket centralizált igazságszolgáltatási intézmények ítélnek meg, és kényszerítenek ki. Másodszor, Vincent Chiao hasonló szellemben úgy látja, hogy a büntetőjog elsődleges funkciója a társadalmi együttműködés előmozdítása, amelyhez stabil közintézményekre van szükség. Harmadszor pedig Nicola Lacey – kifejezetten a büntetőjogi felelősségre összpontosítva – amellett tör lándzsát, hogy a büntetőjog fő küldetése a társadalmilag kívánatos magatartások összehangolása, amit a büntetőjog, mint államhatalmi tényező legitimál. Összességében azonban a kritikai nézetek jobban értelmezhetők úgy, ha az ennél specifikusabb funkciókra összpontosítanak. Különleges fókusz nem a kényszerítő szabályérvényesítés, hanem bizonyos célok, amelyeket a büntetőjog e technika alkalmazásával szolgál. E célok közül a legfontosabbat mindhárom szerző azonosítja. Lacey megfogalmazása szerint a büntetőjog nemcsak azt biztosítja, hogy a polgárok betartsák a közös magatartási normákat, egyben figyelmeztetés azok számára, akik csak a fenyegetés hatására alkalmazkodnak

a jogkövetőkhöz. Ez nem csupán rendre ösztönöz, hanem növeli a polgárok közötti bizalmat és együttműködési hajlandóságot.

A hagyományos vagy a kritikus elgondolások mellett tegyük le a voksunk – vagy mindkettő, vagy egyik sem? A kérdés megválaszolásához tudnunk kell, mit jelent az, hogy a büntetőjog nemes cél, avagy fenyegető eszköz? Kérdés hogyan tudjuk tesztelni és ellenőrizni ezeket a versengő állításokat? Először is a vita során, amikor büntetőjogról beszélnek, általában úgy tűnik, hogy az anyagi büntetőjogra gondolnak. Másodszor, a vitát bonyolítja a következtetlen terminológia. Egyes szerzők egyszerűen a büntetőjog redukált funkcióiról beszélnek, ami a mindennapok társadalmi szükségletében, a bűnös leleplezésében és megbüntetésében valósul meg. Mások megengedik, hogy a büntetőjognak szélesebb körű funkciói (vagy szerepei, vagy céljai) legyenek. Végül a szerző feltételezi, hogy a vitában megfogalmazott állításokat szó szerint kell érteni: állításként, ami magába foglalja mind a közvetlen mind pedig a távlatos célokat és hatásokat. Alkalmanként azonban ezeknek az állításoknak más értelmezésére is utalnak, különösen az elsősorban magyarázó vagy szociológiai ambíciókkal rendelkező művekben. Lacey valami hasonlóra gondolhat, amikor látszólag a büntetőjogi felelősség funkcióit a társadalmi szerepekkel és azok rendeltetésével azonosítja. Azonban a szerző félreterzi az ilyen alternatív megoldásokat és a továbbiakban a cél és a funkció definíciójával foglalkozik.

A publikáció következő részlete a közvetlen és közvetett funkciókról szól. Egy tárgy funkcióira vonatkozó állítások megértésének legegyszerűbb módja a tárgy működésére vonatkozó állítások. Első lépésben megkülönböztethetjük azokat a dolgokat, amelyeket a tárgyak maguk csinálnak, és azokat a célokat, amelyeket szolgálnak, vagy amelyeket szolgálhatnak. A tárgyak gyakran azért hasznosak egy adott célra vagy célokra, mert azt teszik, amit ténylegesen tesznek. Joseph Raz a jogi kontextusban az ilyen beszélgetések formalizálásának módját javasolja. Szerinte a jog közvetlen funkciói azok, amelyek egyszerűen a jogi szabályok betartásában vagy alkalmazásában állnak. A közvetett funkciók az ilyen szabályok meglétének, illetve betartásának vagy alkalmazásának további eredményei, amelyek nem egyszerűen az engedelmisségben vagy alkalmazásban állnak. A közvetett itt nem jelenti azt, hogy jelentéktelen, mivel ezek a közvetett funkciók gyakran a jogi szabályok legfontosabb értékei.

A büntetőjog funkcióinak hagyományos leírása talán a közvetlen hatásként értelmezhető. Az általános vélekedés szerint a büntetőjog szabályokat hoz létre a polgárok és a bíróságok számára is: megtiltja az állampolgárok számára a bűncselekmények elkövetését, és felhatalmazza a bíróságokat, hogy fellépjenek a megszegőkkel szemben. Ugyanakkor a bűnözés leghatásosabb akadályozása a jogkövető állampolgárok magatartása. Ha a polgárok betartják ezeket

a tilalmakat, a bűnözést akadályozzák. Azok számára, akik hisznek a megtorló igazságszolgáltatásban, az elítélés és a büntetés egyben méltó válasz a jogsértésre. A konvencionális nézetek így kezdetben elfogadhatónak tűnnek. Azonban a szerző szerint ezen nézetek hiányosak, ha a büntetőjog közvetett funkcióinak leírásaként értelmezzük. Ezzel szemben a kritikai nézetek természetesebben értelmezhetők a közvetett funkcióik erősítéseként. Ezek a nézetek sem tagadják, hogy a büntetőjognak olyan közvetlen hatásai vannak, mint a büntetés. Inkább további célokat hangsúlyoznak, amelyek e funkciók ellátásával szolgálnak: például biztosítékot nyújtanak az állampolgároknak, elnyomják a magánbosszút, erősítik az emberség értékrendjét, olyan feltételeket teremtenek, amelyek mellett a társadalmi szolidaritás felülírja az ellenségeskedést.

A büntetőjog funkcióiról szóló hagyományos nézetek, mint láttuk, a magatartást tiltó és azt jogellenesnek nyilvánító joghatásra, valamint a jogellenes magatartásra adott elítélő és büntető válaszra összpontosítanak. Alkalmanként e nézetek követői kifejezetten elfogadják a represszió igazoló értelmét. Gyakrabban ez implicit marad, de más állításaikból következtethetünk rá. Például kezelhetik ezeket a feltételezett funkciókat úgy, mint ami a büntetőjog alkalmazását erkölcsileg legitimálja, vagy mint ami az ellene szóló indokokat cáfolja. Beszélhetnek tehát a büntetőjog megfelelő szerepéről: arról a célról, amelyet egy politikai közösségben szolgálnia kell.

Összefoglalva tehát, a büntetőjog számos olyan dolgot tesz, ami segíthet igazolni mind a távlatos céljait, mind pedig a konkrét esetekben való alkalmazását. Ezek közül több dolog egyben jellegzetes is: indokot szolgáltatnak arra, hogy a büntetőjogot az alternatívái helyett inkább alkalmazzák, illetve, hogy a büntetőjogot az alternatívák megléte ellenére is megtartsák.

A büntetés jogával kapcsolatos állítások egy másik lehetséges értelmezése a célt és annak megvalósulását együttesen kezeli. Első pillantásra ez a törekvés nehéznek tűnhet. A lehetséges válasz az, hogy egyetlen szándék határozta meg a modern büntető jogalkotás egészét. Noha sok szereplő sok éven át hozzájárult ehhez a vállalkozáshoz, valamennyien egyetlen célt szolgáltak. Ahhoz, hogy ez igaz legyen, nem elég, ha a jogalkotást mindig egyetlen cél vezérelné. A büntető jogalkotás célja ekkor az egyéni szándékok pusztá összesítése lenne, és ahogy Farmer mondja, az összesített társadalmi akarat követése nem vonatkozhat az egyes büntetőjogi intézmények céljaira. Inkább olyan szándékot kellene találnunk, ami nem redukálható egyetlen konszenzusra. Ezt az egyetemes felismerést meg kell osztani a jogalkotók között, hogy tevékenységük összehangolt maradjon. Ez azt jelenti, hogy a büntetőjog céljairól szóló bármilyen reális beszámolóknak pluralistának kell lennie. Ahogyan a büntetőjog megszületésének és metamorfózisainak is számos oka van, úgy a büntetőjog tényleges társadalmi rendeltetésére is sok tényező hat.

Felhasznált irodalom

Cornford, A. (2023). The aims and functions of criminal law. *Modern Law Review*, 87(2), 398–429. <https://doi.org/10.1111/1468-2230.12846>

Manuhin, I. M. (2023). Российское и международное законодательство о противодействии терроризму и пути его совершенствования [Russian and International Legislation on Countering Terrorism and Ways to Improve It]. *Интерактив плюс*. <https://interactive-plus.ru/e-articles/872/Action872-560331.pdf>

Momsen, C. (2023). Implications and limitations of the use of AI in criminal justice in Germany. *Kriminalpolitische Zeitschrift*, 8(1). <https://kripoz.de/2023/01/19/implications-and-limitations-of-the-use-of-ai-in-criminal-justice-in-germany/>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Németh Á., Sümegh A., & Vörös A. (2025). Nemzetközi Rendészeti Figyelő XVI. *Belügyi Szemle*, 73(4), 897–909. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2025.v73.i4.pp897-909>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerzők nem jelentettek összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerzők nem kaptak pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

Jelen cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és **újra közzétehető**, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Finszter Géza, aki a prof.finszter@gmail.com e-mail címen érhető el.